

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

устойчивым развитием природо-хозяйственной системы региона («бизнес», «власть», «наука», «общественность»). На сегодняшний момент можно сказать, что каждая из этих групп субъектов хозяйственных отношений, в значительной степени, функционируют автономно. Основными противоречиями, при этом, являются вопросы поиска общих интересов, а также финансирования мероприятий и определения прав и обязанностей каждой из сторон в процессе реализации выработанных решений. В связи с этим, в регионах должны быть созданы прецеденты для успешного (результативного) взаимодействия бизнеса, власти и науки, которое позволит обеспечить за счет четкого распределения обязанностей и ролей в процессе подготовки справочников по НДТ и внедрения принципов Директивы ККПЗ существенный прорыв в области модернизации и перехода к эколого- и энергоэффективным технологиям. Особое внимание должно быть уделено разработке российских Справочников по НДТ. Для этого, помимо Федерального, должны быть созданы Региональные центры по НДТ, а также в регионах (в первое время, в рамках 3-5 пилотных проектов) сформированы полнофункциональные экспертные группы по НДТ - т.е. совокупность представителей предприятий и организаций различных форм собственности и видов деятельности, объединенных, например, по кластерно-отраслевому принципу (для составления отраслевых справочников по НДТ) в целях разработки справочников по НДТ в данном регионе. Данные экспертные группы могут быть также включены в отраслевые экспертные группы, формируемые в регионах в рамках работ по разработке программ инновационно-инвестиционного развития.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Основные направления национальной стратегии гармонизации российского законодательства в целях достижения инновационной экологической и энергетической эффективности. Заключительный технический отчет // Гармонизация экологических стандартов II (ГЭС II). ЕС – Россия. Программа Сотрудничества. – Режим доступа: www.ipcc-russia.org.
2. Директива о комплексном контроле и предотвращении загрязнения (Директива 96/61/ЕЕС, с учетом поправок, введенных директивами 2003/35/ЕС и 2003/87/ЕС).
3. Материалы Проекта «Гармонизация экологических стандартов – II». Программа сотрудничества «ЕС-Россия». – Режим доступа: www.ipcc-russia.org.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Правдивцев П.А., к.е.н., доцент, ДонНУ

Правдивцев П.А. Інноваційно-інвестиційна діяльність економічних суб'єктів як чинник розвитку національної економіки України.

В статті доведено, що забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України неможливе без активної інноваційно-інвестиційної діяльності економічних суб'єктів. На прикладі досягнень високо розвинутих країн розкрито роль і значення інноваційної моделі економічного розвитку. Констатовано низький рівень інноваційного стану української економіки.

Показано, що для реалізації інноваційної моделі національної економіки України, необхідні великі обсяги інвестицій. У зв'язку з цим проаналізовано основні інвестиційні джерела та їхню структуру. На підґрунті аналізу статистичних показників, доведено, що найбільшу питому вагу в загальному обсязі інвестицій в основний капітал в Україні посідають власні кошти підприємств і організацій. Показано причини зниження інвестиційної спроможності українських підприємств і організацій, а також українських громадян.

Розкрито роль і значення інвестиційної діяльності держави. Зроблено висновок щодо вельми низької частки державних коштів щодо інвестування в основний капітал і зокрема в основний капітал в промисловості. Проте показано переважну роль української держави в інвестуванні наукових інноваційних робіт та інноваційних технологічних розробок.

Ключові слова: державна інноваційна політика, інновації, інвестиції, інноваційно-інвестиційна модель економічного розвитку, інвестиційні джерела, іноземні інвестиції, кошти державного й місцевих бюджетів.

Правдивцев П.А. Инновационно-инвестиционная деятельность экономических субъектов как фактор развития национальной экономики Украины.

В статье показано, что обеспечение устойчивого экономического развития Украины невозможно без активной инновационно-инвестиционной деятельности экономических субъектов. На примере достижений высокоразвитых стран мира раскрыта роль и значение инновационной модели экономического развития. Констатирован низкий уровень инновационного состояния украинской экономики.

Показано, что для реализации инновационной модели национальной экономики Украины, необходимы значительные объемы инвестиций. В связи с этим проанализированы основные источники инвестиционных средств и их структура. На основе анализа статистических показателей, доказано, что наибольший удельный вес в общем объеме инвестиций в основной капитал в Украине составляют собственные средства предприятий и организаций. Показаны причины снижения инвестиционной способности украинских предприятий и организаций, а также украинских граждан.

Раскрыты роль и значение инвестиционной деятельности государства. Сделан вывод относительно низкой доли государственных средств среди источников инвестиций в основной капитал и, в частности, в основной капитал в промышленности. Вместе с тем показана ведущая роль украинского государства в инвестировании научных работ и инновационных технологических разработок.

Ключевые слова: государственная инновационная политика, инновации, инвестиции, инновационно-инвестиционная модель экономического развития, инвестиционные источники, иностранные инвестиции, средства государственного и местных бюджетов.

Innovation and investment activities of economic entities as a factor in the development of the national economy of Ukraine.

The article shows that sustainable economic development in Ukraine is impossible without the active innovation and investment activities of economic entities. On the example of the achievements of the advanced countries of the world revealed the role and importance of innovation model of economic development. Ascertained low level of innovative state of the Ukrainian economy.

It is shown that the implementation of an innovative model of the national economy of Ukraine, will require substantial investments. In this regard, analysis of the main sources of investment funds and their structure. Based on an analysis of statistics, it is proved that the largest share of the total investment in fixed assets in Ukraine are own funds of enterprises and organizations. The reasons for reducing the ability of Ukrainian investment companies and organizations, as well as Ukrainian citizens.

The role and value of the investment activities of the state. Concluded the relatively low share of public funds in the structure of investments in fixed assets and in particular in fixed assets in the industry. At the same time shows the leading role of the state in investing in Ukrainian scientific papers and innovative technological developments.

Keywords: government innovation policies, innovation, investment, innovation and investment model of economic development, investment sources, foreign investment, state and local budgets.

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства вимагає від економічних суб'єктів вельми активної інноваційно-інвестиційної діяльності, без чого в жодній економічній і соціальній справі неможливо досягти позитивних ефектів. Ось чому у Національних доповідях НАН України «Стратегія економічного й соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» та «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу і держави» інноваційно-інвестиційна діяльність підприємницьких структур визначається пріоритетною [1, с.83,90, 112-141; 2, с. 118-135].

Державна позиція щодо означеної проблеми така: «Проголошена інноваційна модель економічного розвитку України передбачає

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

реалізацію стратегії розвитку національної економіки, спрямованої на істотне підвищення її ефективності, зростання ВВП шляхом широкої цілеспрямованої діяльності щодо створення, освоєння у виробництві і просування на ринок технологічних і організаційно-управлінських інновацій» [2, с.118].

Необхідно наголосити на тому, що усвідомлення потреби активізувати інноваційно-інвестиційні процеси не є достатнім для того, щоб вони (процеси) «запрацювали». Доказом цієї тези є низькі темпи розбудови сучасного формату інноваційної сфери національної економіки України. Таким чином, необхідно мобілізувати всі організаційно-економічні важелі управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх публікацій. Провідні вітчизняні вчені – А.Гальчинський, В.Гесць, А.Гриценко, М.Долішній, Т.Панчишин – досліджували різні аспекти проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності. Наукові розробки цих фахівців стали підґрунтям для формування стратегічних напрямків розвитку національної економіки України.

Щодо сучасних публікацій з інноваційно-інвестиційних проблем економічної теорії, то необхідно наголосити на такому. З першого погляду, актуальність проблеми визнають всі верства суспільства – робітники підприємств, представники науки й господарюючі суб'єкти. Але щодо наукових розробок механізмів розвитку інноваційно-інвестиційних процесів, то останнім часом їх бракує.

Аргументом може бути те, що навіть у науковому журналі «Економічна теорія», де публікуються праці провідних вчених з економічної теорії, за весь 2012 рік не знайшлося жодної статті з означеної проблеми. Проте вчені занадто поглибилися у проблеми інституціональної економіки як такої. І це не дивлячись на пріоритетність інноваційно-інвестиційної орієнтації національної економіки, чому було присвячено навіть парламентські слухання «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів».

Але все-таки певне коло вчених намагається знайти ефективні механізми забезпечення інноваційно-інвестиційної моделі національної економіки. Так, В.Савчук досліджує цивілізаційні та ментальні чинники зовнішньо інвестиційних відносин [3, с. 491-493].

А.Устименко аналізує шляхи розвитку інноваційної діяльності національного господарства України [4, с. 464-471].

К.Гресь розглядає інвестиційну активність України в умовах економічної інтеграції [5, с. 111-113].

На галузевому рівні, зокрема інноваційну діяльність підприємств агропромислового комплексу досліджує Ж.Шумак [6, с.400-403].

Інновації на ринку праці докладно аналізує А.Бойко [7, с.114-118].

Системним дослідженням інноваційно-інвестиційної діяльності як чинника економічного розвитку країни є монографія Л.Дмитриченко і І.Брайловського [8].

Проте, залишається низка проблем щодо механізмів активізації інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки, що й визначило науковий інтерес і зміст даної статті.

Постановка проблеми й ціль дослідження. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України є умовою її інтеграції у світовий економічний простір. І хоча протягом періоду становлення України як самостійної держави вдалося започаткувати процеси розвитку в науково-технологічній та інноваційній сфері й сформувати усвідомлення суспільства, орієнтоване на необхідність інновацій і інвестиційної активності, все-таки темпи розбудови сучасного формату інноваційної моделі розвитку залишаються вельми низькими.

Отже ціллю дослідження в даній статті є пошук механізмів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності економічних суб'єктів, здатних забезпечити розвиток національної економіки України.

Викладення основного матеріалу. Як відомо, існують дві моделі економічного розвитку країн світу: інноваційна модель і модель, згідно з якою певна країна дожинає розвинуті країни. Перша модель орієнтується на розробку й впровадження високих технологій, а друга – базує власну економіку на попередніх досягненнях, використовуючи технології й товари, вироблені розвинутими країнами. Обидві моделі – реальна дійсність. Перша – притаманна провідним країнам світу, громадяни яких належать до так званого золотого мільярду й являють собою найбільш забезпечену частину людства. Друга – обумовлює майже безнадійну технологічну відсталість економіки і зубожіння громадян. На жаль, сучасній Україні притаманна саме друга модель.

Досліджуючи причини й наслідки світової економічної кризи, що розгорнулася наприкінці 2008 року, можна зробити висновок: країни й підприємства, які орієнтувалися на інноваційно-інвестиційну модель виробництва, не збанкрутилися й продовжують функціонувати й набирають потенціал економічного розвитку. Зважаючи на це, Кабінет Міністрів України (яку світова спільнота характеризує як таку, де криза набула найбільшої глибини) затвердив «Концепцію розвитку національної інноваційної системи до 2025 року». Розрахована на довгострокову перспективу, концепція передбачає сполучення довгострокових, середньострокових (на 3 роки) й поточних планів інноваційної діяльності. Проте, затвердження концепції не реалізується автоматично. Необхідна активна діяльність і держави, й інших економічних суб'єктів. Щодо останніх, то їхня інноваційна активність залишається на вельми низькому рівні, про що свідчать дані табл. 1.

Не дивлячись на зростання обсягу наукових та науково-технічних робіт у ВВП протягом періоду 1995-2011 років з 709,3 млн. грн. до 10349,9 млн. грн., тобто у майже 14,6 разів, питома вага цього показника зменшилася з 1,16% до 0,78%. Як правильно зауважує Л. Проданова, зростання абсолютних показників здебільшого обумовлено інфляційними процесами [10, с. 209]. Отже реальних інновацій в національній економіці України не стає більше.

Щодо фундаментальних досліджень, то протягом 1995-2008 року (тобто до кризи) питома вага обсягів науково-технічних робіт в цій сфері науки неухильно зростала – з 11,5% у 1995 році до 22,6% у 2008 році (зростання становило майже у 2 рази). Протягом 2008-2011 років цей показник встановився на рівні 22,1% у 2008 році й 21,3% у 2011 році.

На відміну від динаміки фундаментальних розробок, у сфері прикладних досліджень справи гірші: спостерігається нестійка тенденція показника питомої ваги їхніх обсягів наукових та науково-технічних робіт. У продовж періоду 1995-2005 років падіння цього показника становило 14,8%: він скоротився з 29,5% у 1995 році до 14,7% у 2005 році. В період 2005-2008 року відбулося підвищення питомої ваги обсягу наукових та науково-технічних робіт прикладного характеру з 14,7% у 2005 році до 18,1% у 2008 році, після чого у кризові 2008-2010 роки цей показник знову знижувався й досяг рівня 16,4% у 2010 році. За 2010-2011 роки відбулося зростання цього показника до 18,0%.

Не краща ситуація й у сфері науково-технічних розробок. Питома вага обсягів наукових та науково-технічних робіт у цьому напрямку неухильно знижується. Якщо у 1995 році вона становила 55,6%, то у 2011 році – 48,2%. Падіння показника становить 7,4%. Виключенням були 2009 і 2010 роки, коли порівняно з попереднім 2008 роком відбулося зростання цього показника з 47,9% до 48,7% у 2009 році й до 51,0% у 2010 році. А за 2011 рік знов відбулося падіння, яке становило майже 3%.

Більш-менш позитивною є ситуація щодо науково-технічних послуг, питома вага яких за досліджуваний період збільшилася майже в 4 рази.

Необхідно звернути увагу на скорочення кількості організацій, що виконують наукові дослідження і розробки, а також кількості спеціалістів, які виконують наукові й науково-технічні роботи. Проте, доречно зауважити, що при суттєвому скороченні чисельності організацій, що виконують наукові дослідження й розробки і більше ніж 2-разовому скороченні чисельності спеціалістів з наукових досліджень питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП скоротилася значно менше. Це свідчить про доволі міцний потенціал наукових організацій і наукових працівників, що дає надію на можливість використання цього потенціалу для активізації інноваційної діяльності в Україні. На наш погляд, механізмами відповідної активізації можуть бути:

- по-перше, інвестиційна діяльність держави (фінансування науки з бюджету, а також використання потужної сили випускників вузів);

- по-друге, інвестиційна діяльність самих наукових і науково-проектних організацій, відродження практики функціонування заводів-вузів;

- по-третє, використання потенціалу сучасних організаційно-інституціональних форм підприємств, наприклад, корпорацій. Формування корпоративного капіталу й зацікавленість у отриманні доходів активізує інвестиційно-інноваційну діяльність корпорацій.

**ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

- по-четверте, активізація діяльності винахідників і раціоналізаторів. Відомо, що за часи існування СРСР у країні була потужна сітка винахідників і раціоналізаторів. Але їхні ідеї не завжди знаходили підтримку з боку господарських суб'єктів і навіть з боку держави. Багато пропозицій цих талановитих людей використали зарубіжні компанії, які впровадили у виробництво винаходи наших громадян, запатентували винаходи й продавали патенти й ліцензії, чим поповнювали власні доходи.

Таблиця 1

Динаміка показників наукового й інноваційного розвитку України (1995-2011 рр.)
[складено за: 9, с.320-325]

ПОКАЗНИКИ	РОКИ						
	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011
<i>Обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), у фактичних цінах, млн. грн.</i>	709,3	1978,4	4818,6	8538,9	8653,7	9867,1	10349,9
<i>Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %</i>	...	1,16	1,09	0,90	0,95	0,90	0,78
<i>Питома вага обсягів наукових та науково-технічних робіт за напрямками в загальному обсязі робіт, %:</i>							
фундаментальні дослідження	11,5	13,5	18,7	22,6	22,1	22,2	21,3
прикладні дослідження	29,5	22,1	14,7	18,1	16,3	16,4	18,0
науково-технічні розробки	55,6	55,9	50,0	47,9	48,7	51,0	48,2
науково-технічні послуги	3,4	8,5	16,6	11,4	12,8	10,4	12,5
Кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки, одиниць	1453	1490	1510	1378	1340	1303	1274
Кількість спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, тис. осіб	179,8	120,8	105,5	94,1	92,4	89,5	85,0
Упроваджено нових прогресивних технологічних процесів, у тому числі:	2936	1403	1808	1647	1893	2043	2510
маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних	1044	430	690	680	753	479	517
Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань із них:	11472	15323	3152	2446	2685	2408	3238
нових видів техніки	1000	631	657	758	641	663	897
<i>Питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, %</i>	22,9	14,8	8,2	10,8	10,7	11,5	12,8
<i>Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %</i>	6,5	5,9	4,8	3,8	3,1
<i>Питома вага інноваційно активних промислових підприємств за видами економічної діяльності, %</i>	...	18,0	11,9	13	12,8	13,8	16,2

Продовжуючи аналіз динаміки показників наукового й інноваційного розвитку України, зазначимо, що вельми низькою є питома вага підприємств, які впроваджують інновації: у 2011 році вона становила 12,8% від загальної чисельності підприємств України, проти 22,9% у 1995 році. Падіння становило 10,1%! Внаслідок цього вельми низьким є показник питомої ваги інноваційної продукції промисловості в загальному обсязі реалізованої промислової продукції – всього 3,1% у 2011 році. До речі, цей показник неухильно знижується: у 2005 році він дорівнював 6,5%, тобто скорочення становить понад 2 рази.

Така невтішна ситуація у інноваційній сфері діяльності в Україні обумовлює низку питань: «Що робити, щоб активізувати інноваційну діяльність?», «Як спонукати економічних суб'єктів до інноваційної активності?» і «Де взяти інвестиційні кошти для цього?»

Відповідь на перше питання вельми банальна: «Для активізації інноваційної діяльності необхідні інвестиції». Міжнародний досвід підтверджує, що країна, ціллю якої є технологічна незалежність і соціально-економічний розвиток, має інвестувати в національну економіку 19-25% ВВП. За часи самостійності в Україні навіть до початку економічної кризи 2008 року цей показник дорівнював 13-17% [1, с.92]. У 2008 році індекс інвестицій в основний капітал становив усього 85,4% відносно його рівня у 1990 році, а в 2010 році – навіть 49,7%. Індекс інвестицій в основний капітал у 2011 році становив 60,8% від його рівня у 1990 році [2, с. 204; 9, с. 202]. Такий рівень інвестицій – майже катастрофа для країни. Отже економічна криза поставила під загрозу не тільки інноваційний економічний розвиток, але навіть економічне зростання як таке.

Підтвердженням вагомості інвестиційного чинника інноваційного розвитку країни є наступне. У високо розвинутих країнах питома вага підприємств, що впроваджують інновації, сягає 70-75%. Наслідком є те, що вже наприкінці ХХ століття три центри так званого постіндустріального світу – США, Європейський Союз і Японія виробляли 62% світового ВВП. На території цих країн починається й закінчується понад 80% світових торговельних потоків. Вони забезпечують понад 85% загальносвітового обсягу міжнародних інвестицій. В цих країнах зосереджено майже 97% світового інтелектуального капіталу, що дає понад 90% виробництва високотехнологічних товарів. Ці країни забезпечують вельми високий рівень життя своїх людей. Так, частка багатств, що знаходяться у розпорядженні громадян розвинутих країн (громадяни таких країн становлять 1/5 населення планети), наприкінці ХХ століття дорівнювала 82,7% і з кінця 80-х років ХХ століття зросла на 12,7%, в той час як частка багатств, що припадає на 1/5 громадян найбідніших країн світу, скоротилася з 2,3% до 1,4% [12, с.125].

Відповідь на друге питання міститься у площині стимулів економічних суб'єктів до інвестування. Необхідно наголосити на тому, що впроваджуючи економічну реформу щодо формування багатоукладної економіки в Україні, щодо розвитку системи відносин власності, розвитку її приватної форми, керманічі реформ були впевнені у реалізації функції накопичення капіталу власниками підприємств. Нажаль, ця функція не реалізована. Справа в тому, що з самого початку реформування суспільних відносин невідповідною була система оподаткування, яка у кінцевому результаті забирала у власника до 90 копійок з кожного заробленого карбованця. Окрім того, що це не дало можливості накопичення капіталу і його подальшого інвестування, стало підґрунтям приховування зароблених коштів і формування так званої тіньової економіки.

Щодо відповіді на третє питання – питання про джерела інвестування, то відповідь складна, хоча й прозора зрозуміла. Відомо, що існують по крайній мірі сім позицій щодо інвестиційних джерел:

- кошти державного бюджету;
- кошти місцевих бюджетів;
- власні кошти підприємств та організацій;
- кредити банків та інших позик;
- кошти іноземних інвесторів;

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

- кошти населення;
- інші джерела інвестування (хоча про них мало що звісно; уявляється, що якщо вони не тіньові, то мають проходити через бюджети).

Динаміку й структуру інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування у 2001-2011 роках відбито у табл. 2.

Таблиця 2

Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування у 2001-2011 роках [складено за: 9, с.200]

Показники	2001	2005	2008	2009	2010	2011
Обсяг інвестицій в основний капітал УСЬОГО, у фактичних цінах, млн. грн.	32573	93096	233081	151777	150667	209130
%	100	100	100	100	100	100
у тому числі, за джерелами фінансування за рахунок						
коштів держбюджету	1749	5077	11576	6687	9479	15599
% до загального обсягу	5,4	5,5	5,0	4,4	6,3	7,5
коштів місцевих бюджетів	1332	3915	9918	4161	4357	6111
% до загального обсягу	4,1	4,2	4,2	2,7	2,9	2,9
власних коштів підприємств та організацій	21770	53424	132138	96019	83997	112989
% до загального обсягу	66,8	57,4	56,7	63,3	55,7	54,0
кредитів банку та інших позик	1400	13740	40451	21581	20611	37436
% до загального обсягу	4,3	14,8	17,3	14,2	13,7	17,9
коштів іноземних інвесторів	1413	4688	7591	6859	3429	6544
% до загального обсягу	4,3	5,0	3,3	4,5	2,3	3,1
коштів населення	1415	3091	21084	10294	20829	19573
% до загального обсягу	4,4	3,3	9,1	6,8	13,8	9,4
інших джерел	3494	9161	10323	6176	7965	10878
% до загального обсягу	10,7	9,8	4,4	4,1	5,3	5,2

Дані таблиці свідчать про переважну питому вагу власних коштів підприємств і організацій в загальному обсязі інвестування. Хоча цей показник неухильно знижується. За досліджуваний період питома вага власних коштів підприємств і організацій становила 66,8% у 2001 році й 54,0% у 2011 році, тобто вона скоротилася на 12,8%. Зауважимо, що по неухильному зниженню питомої ваги інвестування за власні кошти підприємств у передкризовий період (з 2001 по 2008 роки зниження становило понад 10%) можна було відчувати наближення кризи. Підприємствам все складніше було займатися інвестиційною діяльністю, незважаючи на зростання показника абсолютного обсягу інвестування: у 2001 році було інвестовано 21770 млн. грн., а у 2011 році – 112989 млн. грн., що майже у 5,2 рази більше. На таке зростання суттєво впливали інфляційні процеси, які розгорталися напередодні кризи і які не закінчилися дотепер. Внаслідок такого порівняно з до кризовим періодом, коли у 2008 році підприємствами й організаціями за рахунок власних коштів було інвестовано 132138 млн. грн., у 2001 році зниження показника становило майже 20 млн. грн. У абсолютному виразі він дорівнював тільки 112989 млн. грн., тобто спостерігалось відчутне зниження інвестиційної спроможності – на 14,5%.

Щодо даного джерела інвестування (за рахунок власних коштів підприємств і організацій), то його обсяги в значній мірі визначаються існуючою в країні системою оподаткування, а також позабюджетними відносинами. Відомо, що внаслідок цілої системи економічних і « економічних» відносин із усього прибутку від реалізації продукції підприємствам залишається 10-13%. Зрозуміло, що це не сприяє активізації інвестиційної діяльності підприємств.

Але бажання вижити за будь-яких умов спонукає підприємства брати кредити й інвестувати їх у виробництво. Інвестування за рахунок кредитів банку й інших позик посідає друге місце в обсязі інвестицій в основний капітал: їх питома вага за досліджуваний період суттєво збільшилася – з 4,3% у 2001 році до 17,9% у 2011 році, тобто майже у 4,2 рази. Щоправда, у кризових 2008-2010 роках спостерігалось зниження питомої ваги цього показника з 17,3% у 2008 році до 13,7% у 2010 році, тобто на 3,6%.

Третя позиція серед джерел інвестування в основний капітал належить коштам державного бюджету. Питома вага цього показника найбільш стабільна. Навіть у кризовий період зниження становило усього 1%. А в цілому за 2001-2011 роки відбулося зростання цього показника з 5,4% до 7,5%. Щодо нашої оцінки такого рівня інвестування в основний капітал за рахунок бюджетних коштів, то ми вважаємо його надто низьким. До того ж він знизився майже на 1% порівняно з показником кінця минулого століття. Але необхідно зауважити й таке. У зв'язку зі стратегічним напрямом забезпечення інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки України на державному рівні було прийнято рішення Кабінету Міністрів, починаючи з 2001 року інвестувати за рахунок коштів державного бюджету не менше 0,5% ВВП. Як видно, що програму значно перевиконано: за рахунок даного джерела у 2011 році в основний капітал інвестовано 15599 млн. грн., що становить майже 1,2% ВВП.

Щодо коштів місцевих бюджетів, які посідають останню позицію серед джерел інвестування в основний капітал, то їхня питома вага неухильно скорочується: за 2001-2011 роки скорочення з 4,1% до 2,9%, хоча абсолютний обсяг виріс з 1332 млн. грн., до 6111 млн. грн., тобто майже у 4,6 рази.

Кошти населення посідають четверте місце щодо питомої ваги в обсязі інвестицій в основний капітал: у 2011 році цей показник становив 9,4%. Щоправда, динаміка цього показника нестабільна. У 2001 році частка коштів населення в загальному обсязі інвестицій в основний капітал дорівнювала 4,4%, у 2005 році – 3,3%, у 2008 році – зросла до 9,1%, знизившись у 2009 році до 6,8% й піднявшись до рівня 13,8% у 2010 році, а потім знову знизившись до 9,4%. Така нестабільність пояснюється впливом багатьох чинників: криза, інфляція, невилплата заробітної плати, відтік громадян закордон тощо. Необхідно зазначити, що не дивлячись на негаразди в економіці й скрутне становище з заробітною платою й іншими доходами громадян, за досліджуваний період питома вага даного показника зросла у понад 2 рази. Як вважають фахівці, одним з позитивних явищ відтоку громадян на роботу закордон містяться в тому, що зароблені гроші вони вкладають в українську економіку – інвестують в мале й середнє підприємництво, а також будують житло. Проте, залишається низка проблем щодо доходів громадян України (зокрема низька заробітна плата, високі податки, високі комунальні платежі тощо), що гальмує інвестиційну активність українських громадян.

Низькою (відносно потреб України для активного інвестування) залишається питома вага коштів іноземних інвестицій. До того ж вона має схильність до зниження: у 2001 році вона становила 4,3%, у 2008 році – 3,3%, піднявшись до рівня 4,5% у 2009 році, а потім знову знизившись до 2,3% у 2010 році. У 2011 році цей показник незначно підвищився й становив 3,1%. У науковій літературі часто йдеться про причини такого низького рівня іноземних інвестицій в українську економіку. Серед них називають непрозорість законодавства, що дійсно має місце, нестабільність «правил гри», встановлених державою. За оцінками фахівців, Україна потребує до 100 млрд. дол. США інвестицій. Іноземні інвестори у 2011 році дали лише 6,5 млрд. грн. то є крапля в морі. Навіть у першому десятилітті самостійності України іноземні інвестиції становили біля 3,2 млрд. дол. США, що у 10 разів менше, ніж було вкладено іноземних інвестицій в економіку Польщі, у 8 разів менше, ніж в економіку Угорщини, і навіть у 3 рази менше, ніж в економіку Росії. У розрахунку на одну особу за цей період в Україну спрямовано 54 дол. США. Для порівняння: аналогічний показник в Угорщині становив 1652 дол., в Чехії – 968 дол., в Естонії – 947 дол., у Словенії – 596 дол. [13, с. 2]. Необхідно зазначити, що й джерела іноземного інвестування, й напрями інвестування оцінюються

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

неоднозначно. У багатьох випадках іноземне інвестування не виключає розв'язання політичних питань, що диктуються Україні іноземними інвесторами. Отже розраховувати на збільшення обсягів іноземного інвестування не приходиться. Тим більше, що в нинішній ситуації понад 60% запозичених коштів спрямовується не на економічний розвиток, а на обслуговування державного боргу.

Ми проаналізували загальну картину інвестицій в основний капітал. Але окремого аналізу заслуговує динаміка показників фінансування саме наукових розробок та інновацій. Так от саме за рахунок державних коштів фінансується до 40-45% загального обсягу фінансування наукових розробок. Хоча динаміка цього показника нестабільна. У 2000 році за рахунок держави фінансувалося 30,0% наукових розробок, у 2005 році – 33,2%, у 2008 році – 48,7%, у 2010 році – 41,2%, у 2011 році – 40,2% [9, с.321]. Необхідно зауважити, що державні інвестиції у наукові розробки в промисловості в 2011 році становили усього 1% [9, с.324].

Щодо порівняння абсолютного показника обсягів і питомої ваги фінансування інновацій в українській економіці із вітчизняних джерел і іноземних джерел, то, за даними 2011 року, переважає показник іноземного інвестування: обсяг вітчизняних коштів дорівнює 2285,9 млн. грн. (23,8%), а іноземних – 2478,1 млн. грн. (25,8%), що відповідно майже на 2 млн. грн. (на 2%) перебільшує показники інвестування інновацій за рахунок вітчизняних коштів [9, с.321].

Якщо мати на увазі факт, визначений на Всесвітньому економічному форумі, що країни світу, які йдуть шляхом інновацій, забезпечують 85-90% приросту ВВП й основний обсяг виробництва й експорту наукоємної продукції – 2,503 трлн. дол. США, то можна уявити собі обсяг інвестицій і обсяг роботи, необхідний Україні для прориву в цьому найважливішому напрямку відтворення національної економіки [14]. Але такий прорив необхідно здійснити, щоб не залишитися на узбіччі світової цивілізації.

Висновки:

1. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України є умовою її інтеграції у світовий економічний простір. Без активної інноваційно-інвестиційної діяльності економічних суб'єктів розв'язати цю складну задачу неможливо.

2. Усвідомлюючи важливість для сучасної національної економіки здійснення прориву в інноваційно-інвестиційній сфері, Кабінет Міністрів розробив «Концепцію розвитку національної інноваційної системи до 2025 року». Розрахована на довгострокову перспективу, концепція передбачає сполучання довгострокових, середньострокових (на 3 роки) й поточних планів інноваційної діяльності. Проте, затвердження концепції не реалізується автоматично. Необхідна активна діяльність і держави, й інших економічних суб'єктів, інноваційна активність яких залишається на вельми низькому рівні.

3. Існує система декілька вагомих джерел інвестування економічної діяльності як такої, інвестування в основний капітал, інвестування наукових розробок. Їхні обсяги й питома вага розрізняються й не завжди задовольняють вітчизняній потребі в інвестиціях. Необхідно використовувати різні механізми й важелі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності, зокрема – політику оподаткування, політику доходів економічних суб'єктів, політику заробітної плати й інших доходів громадян України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегія економічного й соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Гесць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж.; Ін-т економ. прогнозування НАН України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
2. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь /за заг. ред. В.М.Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
3. Савчук В. Цивілізаційні та ментальні чинники і зовнішньоекономічні відносини /В.Савчук // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2011. – № 5-2. – 508 с.
4. Устименко А. Пути развития инновационной деятельности национального хозяйства Украины /А.Устименко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2011. – № 5-2. – 508 с.
5. Гресс К. Инвестиционная активность Украины в условиях экономической интеграции /К.Гресс / Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект". Сборник научных трудов. – Донецк: ДонНУ, 2013. – Т.1. – 410 с.
6. Шумак Ж. Инновационная деятельность предприятий мясоперерабатывающей промышленности и возможности её финансирования /Ж.Шумак / Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект". Сб. науч. трудов. – Донецк: ДонНУ, 2013. – Т.1. – 410 с.
7. Бойко А. Інновації як чинник підвищення ефективності функціонування ринку праці / А.Бойко / Проблеми і перспективи розвитку співпраці між країнами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. Сб. научных трудов. – Донецк: ДонНУ, РФ НИСИ, 2011. – 846 с.
8. Дмитриченко Л. Инвестиционная деятельность и экономическое развитие государства: Монография /Л.Дмитриченко, И.Брайловский. – Донецк: ООО «Східний видавничий дім», 2011. – 168 с.
9. Статистичний щорічник України за 2011 рік /За ред. Осаулєнка О.Г. – Київ: ТОВ «Август Трейд», 2012. – 558 с.
10. Проданова Л.В. Економічне зростання й економічний розвиток: забезпечення сталості економічної системи: Монографія /Л.В.Проданова. – Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2011. – 400 с.
11. Статистичний щорічник України за 2009 рік / За ред. О.Г.Осаулєнка. – Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. – 566 с.
12. Ayres R.U. Turning Point An End to the Growth Paradigm L., 1998 P. 125.
13. Research Reports. The Vienns Institutes for Comparative Economic Studies, February 1999. – P 2.
14. The Global Competitiveness Report 2009-2010 [Electronic recourse] : World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 2009 / Committed to improving the state of the world ; ed. K. Schwab. – Electronic data. – Geneva, 2009. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2009-10.

ІНСТИТУЦІЙНІ ДОМІНАНТИ ПРОДУКУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ КРАЇН ЯК ФАКТОР ПОГЛИБЛЕННЯ ФРАГМЕНТАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Резнікова Н.В., к.е.н, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Резнікова Н.В. Інституційні домінанти продукування фінансової залежності країн як фактор поглиблення фрагментації глобального економічного простору

Аналізується проблема консервування відносин залежності між країнами розвиненими та країнами, що розвиваються. Досліджується питання інституціоналізації структурної, торговельної, технологічної і фінансової залежностей. Наголошується на необхідності врахування ризиків співпраці з міжнародними економічними інституціями, які вдаються до класифікаційних маніпуляцій з метою визначення країн-реципієнтів допомоги і подальшого їх контролю. Фінансова залежність від допомоги розглядається як джерело стримування економічного розвитку країн.

Ключові слова: економічна залежність, інституціоналізація, фінансова допомога, умови кредитування, МВФ, МБРР, МАР, МФК.

Резнікова Н.В. Институциональные доминанты продуцирования финансовой зависимости стран как фактор углубления фрагментации глобального экономического пространства